

Deák és kortársai

KONFERENCIA ÉS TANULMÁNYKÖTET PÉCSRŐL

A 2003. év Deák Ferencre, az 1867-es kiegyezést létrehozó nagy államférfira emlékezés jegyében telt el; születésének kétszázadik évfordulóját ünnepelték határokon innen és túl. A rendezvényekre visszanézve elégedetten állapíthatjuk meg: meglepően erős, mélyen beágyazott a haza bölcsének kultusza a magyarság kollektív emlékezetében. Koszorúzások, névadók, versenyek, kiállítások, konferenciák szervezéséből az általános iskolától az egyetemeken át a tudományos akadémiáig a társadalom minden csoportja kivette részét, e jeles alkalmából kiadványok tömege jelent meg.

A konferenciák közül kétségtelenül az MTA által Budapesten 2003 májusában szervezett volt a legjelentősebb, de a vidéki egyetemvárosok közül Miskolc, Szeged és Pécs is megemlékezett a Deák-bicentenáriumról.

A pécsi egyetemen – más megemlékezésektől eltérően – az egyetemi hallgatókat tömörítő Történész-céh Egyesület kezdett szervezkedésbe. A Történész-céh Egyesület egy 1996 óta működő baráti társaságból – a Történészcéhből – jött létre 2002 őszén. Eredetileg baráti hangulatú, kötetlen beszélgetéseket szerveztünk oktatóinkkal, általában havi egy-két alkalommal a Szántó Kollégiumban. Ezekon leginkább saját évfolyamtársaink vettek részt. A nagyobb rendezvényeket, kirándulásokat, konferenciákat eredetileg a Magyar Történészhallgatók Egyesülete Pécsi Helyi Bizottsága szervezte meg. Az MTE PHB 1990-től 1999-ig működött, és fénykorában – a '90-es évek közepén – a legaktívabb hallgatói kulturális szervezet volt az országban. Saját folyóiratot jelentetett meg, így biztosítva publikációs lehetőséget az OTDK pályamunkák, illetve a legjobb szemináriumi dolgozatok számára, valamint évente rendezett országos konferenciákat, illetve rendszeresen jártunk külföldre és a Mecsekbe kirándulni.

Az MTE hanyatlása egybeesett az egyetemi tömegképzés megindulásával. Az újabb évfolyamoknak egyre kevésbé volt igénye a felsősök megismerésére, szakmánk mentén közös programok szervezésére. Csekély vigaszt jelent, hogy országos jelenségről van szó, és hogy mindezek ellenére az MTE pécsi bizottsága még akkor is működött, mikor a többi vidéki szervezet és a fővárosi központ már régen feloszlott. A hallgatói élet Pécsen is ellaposodott, és néhány tanári kísérlet ellenére sem sikerült ezen változtatni.

A Történész-céh az MTE PHB megszűnése következtében előállott űr betöltését programjai szélesítésével kísérte meg. A Szántós estek mellett vitafórumokat indítottunk, amelyek egy-egy történelmi kérdést körüljárva a szélesebb – nem csak szakmai közönség – tájékoztatását, történelmi ismereteinek gyarapítását kívánták elősegíteni. Elindítottunk teadélután sorozatunkat, amely oktatóink és a hallgatók közötti ismerkedésre, kapcsolattartás elősegítésre szolgált. Forró tea és sütemény mellett tanáraink egyetemista éveikről, pályaválasztásukról meséltek nekünk. Újraindítottuk a „töris bulikat”, és ismét szerveztünk kirándulásokat.

A botrányosra sikerült 2001-es történész szakest után felvállaltuk ennek az 1988 óta hagyományá vált eseménynek a szervezését is. A szakestek a történészek – tanárok és diákok – legfontosabb éves találkozó: ilyen alkalmakkor tanárok és diákok közösen adnak elő rövidebb, saját szerzeményű darabokat, paródiákat, együtt avatjuk fel a gólyákat, választjuk meg az év legszebb tanárát/tanárnőjét, és közösen énekeljük el a történész-indulót, majd a műsor után együtt mulatunk hajnalig.

A tanári kar terveinket messzemenően támogatta, és dékán asszony segítségével 2002 végén irodát kaptunk a történelem tanszéken. Itt rendeztük be saját gyűjtésből és a PTE ÁJK Jogtörténelmi Tanszékének felajánlásából az egyesület könyvtárát, amely jelenleg nagyjából 500 kötetet számlál.

A vitaestek, teadélutánok, Szántós előadások, kirándulások, túrák mellett fontosnak tartottuk minél rangosabb szakmai események megrendezését is. Eddig három konferenciát szerveztünk. Még 2003 elején Orosz arcképcsarnok címmel a PTE BTK történelem tanszéke és a Russzisztikai Intézet segítségével egy egynapos, az orosz történelem kiemelkedő egyéniségeit bemutató, országos konferenciának adott otthont – szervezésünkben – az egyetem. Ennek tanulmánykötete 2004 decemberében jelent meg. Idén ősszel középkori had- és életmódtörténet témakörében rendeztünk kétnapos konferenciát.

Tekintettel arra, hogy tagjaink között jogászok és történészek egyaránt vannak, és hogy ennél fogva egyesületünk nyitott a jogtörténelmi kutatások iránt, valamint arra, hogy több tagunk aktívan bekapcsolódott a pécsi jogtörténelmi műhely munkájába, úgy gondoltuk, hogy a Deák-émlékév keretében érdemes a mind a történészek, mind a jogászok számára érdekes életművet hátrahagyó államférfi tevékenységét közös vizsgálat alá venni. A konferenciával azonban további céljaink is voltak: Deák igazságügy-miniszterként egy folyamatot gyorsított fel: a magyar tradicionális jog lebontását, de ez a munka több évtizedig tartott, és nagy részét a polgári korszak igazságügyi miniszterei végezték el. Róluk az utókor megfeledkezett, alakjuk Deák, Vukovics és Horváth Boldizsár mellett elmosódott. Célunk volt, Deák mellett, a róluk való megemlékezés is, illetve személyük és munkásságuk szélesebb szakmai közönséggel, a jövő jo-

gász és történész értelmiségével való megismertetése. Ezért adtuk konferenciánknak a következő nevet: Deák és utódai – magyar igazságügyi miniszterek 1848/49-ben és a dualizmus korában.

A Deák és utódai konferencián 17 előadó vizsgálta 7 igazságügyi miniszter életútját, és összegezte munkásságukat. Deákról, Horváth Boldizsárról több – történeti és jogászai megközelítésű – előadást hallhatunk (Bárándy Péter, Deák Ágnes, Katus László, Veliky János, Mezey Barna, Laky Ferenc), de rajtuk kívül bemutatásra került Fabinyi Teofil (*Bistei Attila*), Pauler Tivadar (*P. Miklós Tamás*), Perczel Béla (Dobos Gyula), Szilágyi Dezső (*Stipta István*), Plósz Sándor (Kengyel Miklós) tevékenysége is. *Gergely Jenő* a liberális állami egyházjog-alkotás dualizmus-kori főbb kérdéseit összegezte, és részletesen elemezte a szabadelvű egyházpolitika hatását az egyes egyházakra (*A liberális állami egyházjog-alkotás főbb kérdései a dualizmus korában*). *Kajtár István* a magyar igazságügyi miniszterek európai jogi kultúrával, a kortárs európai jogelmélettel való élő kapcsolatát emelte ki *A polgári korszak igazságügy-miniszterei és az európai jogi kultúra* című, nagyívű, a reformkortól a világháborúig tartó időszakot átfogó előadásában. *Somogyi Éva* a kiegyezési törvényeket, és azon belül is a paritás fogalmát járta körül több oldalról is mind a történészek, mind a jogászok számára új megközelítést tartalmazó, roppant élvezetes előadásában. *Szabó Dániel* a képviselői összeférhetetlenség dualizmus-kori szabályozásáról, ennek erkölcsi, politikai vetületeiről értekezett (*Képviselői összeférhetetlenség: erkölcsi, napi politikai kérdés vagy a politikai rendszer meghatározója*).

A konferencia azonban csak egy része – pontosabban: záró eseménye – volt az általunk szervezett rendezvénynek: a Deák-émlékhétnek. Ennek keretében már 2003. november 13-án megnyílt a PTE Társadalomtudományi Szakkönyvtárban (Pécs, Rókus u. 2.) az a – mostanra állandóvá vált – kiállítás, amely a Magyar Nemzeti Múzeum Történeti Képcsarnokában található portrék másolatainak felhasználásával készült. Az arcképek alá rövid életrajzokat készítettünk, és ez alá – a történészhallgatók érdeklődését felkeltendő – pár tételes bibliográfiát is mellékelünk.

Célunk volt továbbá az is, hogy a konferencián elhangzott előadások anyaga később is elérhetővé váljék az érdeklődők és – felsőoktatási segédanyagként – a hallgatók számára. Ezért a Deák-émlékhét megrendezéséhez benyújtott pályázatokon elnyert összegek egy részét egy tanulmánykötet elkészítésére különítettük el, amely 2004. november elején jelent meg Pécsen, 250 példányban.

A Deák és utódai kötet 240 oldalon 13, az ország különböző részein a jog és a történelem elméleti és gyakorlati oldalával foglalkozó szakember tanulmányát tartalmazza. Már ez a tény is jól mutatja, hogy Deák Ferenc és miniszter utódainak szellemi hagyatéka eleven része mindennapjainknak.

A Deák-kötet tartalma tehát nagyrészt megegye-

zik a konferencián elhangzott előadások tartalmával. A kötethez dr. Bárándy Péter írt előszót, és az első tanulmányt is ő jegyzi (Deák Ferenc, az igazságügy-miniszter). Ebben Deák miniszterségét, a kinevezéséhez vezető utat, miniszterségének eredményeit elemzi.

Deák Ágnes szintén nagynevű névrokonával kapcsolatos tanulmányt készített *Deák, a magyarok Mőzese – Deák Ferenc és a kortárs utókor, 1876* címmel. A szerző itt Deák-mítosz kialakulásának körülményeit, és azon belül is a Deák emlékére az Akadémia által kiírt pályázat történetét mutatja be, gazdagon idézve a beküldött, lírai hangvételű pályaművekből.

Katus László Deák Ferenc és a horvát kiegyezés című tanulmánya *Somogyi Éva A paritás fogalma az 1867. évi kiegyezési törvényekben és a dualizmus-kori politikai közbeszédben* című munkájával együtt a haza bölcsének a dualizmus létrejötténél kifejtett szerepét mutatja be igen alapos elemzések és nagymennyiségű szakirodalom és forrásanyag feldolgozása mellett.

Mezey Barna Deák Ferenc és Horvát Boldizsár párhuzamos portréját rajzolta meg. A származás és végzettség mellett e két államférfi politikai és jogi álláspontja is nagyon hasonló volt egymáshoz. Két, egymást követő nemzedék kiemelkedő alakjairól van szó, akik oroszlanrészt vállaltak a magyar polgári állam jogi alapjainak lerakásánál. A Deák miniszteri tevékenysége idején elkezdett munka nagy részét két évtizeddel később Horváth vitte tovább, illetve fejezte be. Erre utal a tanulmány egyik alcíme: „Deák jogászai korszakának örököse: Horvát Boldizsár.”

Szombathely neves szülőttel azonban más is foglalkozott: *Laky Ferenc*, a Vas Megyei Bíróság elnöke Horvát életművének maradványát az 1869:4. tc. továbbélésével, a törvény rendelkezéseinek az 1997-es bírósági reform anyagába történő beépítésével támasztotta alá (Horvát Boldizsár, a polgári jogfejlődés katalizátora).

P. Miklós Tamás, a Zánkai Könyvtár igazgatója egy rendkívül alapos, átfogó tanulmányban mutatta be a sokoldalú Pauler Tivadar életét és munkásságát (Ferenc József „kedvenc minisztere”: Pauler Tivadar (1816-1886) élete és munkássága). Esszéjét olvasva betekinthetünk egy többgenerációs értelmiségi család megalapítójának mindennapjaiba: *P. Miklós* kitér a fiatalkori évekre, részletesen szól Pauler egyetemi karrierjéről, amely az akadémikusságig ívelt. Ez adta neki azt a háttérrel, ahonnan át-átléphetett a politikába. Több kormányban is betöltött többféle miniszteri posztot, de mindvégig tudós maradt. *P. Miklós* külön fejezetet szentel Pauler és a kedvelt tartózkodási helye, a Balaton kapcsolatának is.

Dobos Gyula főlevéltárosnak a Perczel családról írt monográfiája 2001-ben jelent meg. E népes család egyik igen magasra jutott, de mára elfeledett tagja volt Perczel (I.) Béla, aki közvetlenül Pauler előtt

állt az igazságügyi tárca élén (*Egy politikai karrier története: Perczel Béla I. (1819-1888)*). Minisztersége három éve alatt jelentős jogszabályok készültek el, mint például a cselédtörvény, uzsoratorvény, a közjegyzői törvény. Miniszteri megbízatását követően a Kúria elnökeként szerzett magának – a korabeli sajtó szerint – osztatlan elismerést.

Szilágyi Dezsőnek, a korszak egyik legjelesebb jogászának és politikusának pályáját vázolja *Stipta István* tanulmánya (*Szilágyi Dezső és az igazságügyi modernizáció*). A szerző Szilágyi életrajzi adatait röviden összegezve átfogó képet ad miniszteri működésének eredményeiről, a miniszternek a felmerülő jogi kérdésekben elfoglalt álláspontjáról. A tanulmány lábjegyzeteként tételes felsorolásra kerültek a Szilágyi működése alatt elfogadott, illetve előkészített jogszabályok, törvénytervezetek.

Kengyel Miklós a Pp. atyjáról, Plósz Sándorról értekezett (*Plósz Sándor és az 1911. évi Polgári perrendtartás keletkezésének hosszú története*). A miniszter életműve egyértelműen az 1911. évi 1. törvény, amelynek tervezete és elfogadásának hosszú története egyaránt az ő munkásságát dicséri.

Az egyes miniszterek életrajzának, működésének bemutatása mellett négy átfogó tanulmány is helyet kapott a könyvben. E – *Gergely Jenő, Kajtár István, Somogyi Éva és Szabó Dániel* nevével fémjelzett –

munkák átfogó képet rajzolnak a kiegyezés és dualizmus korának jogi és politikai kérdéseiről, az egyes politikusok, döntéshozók ezekkel kapcsolatban elfoglalt véleményéről.

A Deák és utódai tanulmánykötet tartalmát áttekintve örömmel láthatjuk, hogy kezdeményezésünk + e korszak igazságügyi miniszterei életútjának bemutatása – megvalósulni látszik. Mindezek ellenére nem ülhetünk ölbe tett kézzel: 1848/49-ben és a dualizmus korában több mint húsz miniszter állt a tárca élén, s ez a kötet csupán hétről emlékezik meg. Reméljük, hogy könyvünk, mint gondolatébresztő, serkenti majd az ezirányú, forrásokra épülő kutatásokat mind a mostani, mind az eljövendő kutató-nemzedékek körében.

Végezetül itt szeretném még egyszer megköszönni mindazoknak, akik céljaink megvalósításában támogattak bennünket, így különösen a Magyar Köztársaság Igazságügyi Minisztériumának, dr. Bárándy Péter és dr. Petrétei József miniszter uraknak, a Magyar Köztársaság Nemzeti és Kulturális Örökség Minisztériumának, a PTE Grastyán Endre Szakkollégiumának és nem utolsósorban a PTE vezetésének, az ÁJK és BTK dékánjainak, a PTE BTK Újkortörténeti és a PTE ÁJK Jogtörténeti Tanszékének, diák-társainknak értékes segítségét.

Domaniczky Endre

Hazai Jogtörténészek IV. Találkozója

CSIZMADIA ANDOR TISZTELETÉRE
PÉCS 2005. NOVEMBER 18–19.

2005. novemberében negyedik alkalommal került megrendezésre a Hazai Jogtörténészek Találkozója Pécsen. A Pécsi Tudományegyetem Állam-és Jogtudományi Kar Jogtörténeti Tanszéke szervezésében lezajlott konferencia résztvevői a 95 éve született és 20 éve elhunyt Csizmadia Andor (1910–1985) jogtörténész professzor emléke előtt tisztelegtek előadásokkal.

A Találkozót *Dr. Szalayné dr. Sándor Erzsébet*, a PTE ÁJK dékánja, a konferencia védnöke köszöntője nyitotta meg.

Csizmadia Andor szakmai érdeklődése, tudományos munkássága túllépte a szűk értelemben vett jogtörténet határait, a találkozón sem csupán jogtörténészek, hanem a jogtudomány különböző területeinek képviselői méltatták munkásságát.

Ádám Antal előadásában Csizmadia az egyházak és az állam viszonyára vonatkozó kutatásainak ered-

ményét foglalta össze, elemzve annak az államjogi viszonyrendszernek azokat az elemeit, melyeket Csizmadia professzor kutatási eredményei alapján vizsgálunk ma is. Majd *Ruszoly József* következett, akinek személyes hangvételű szavaiból a hallgatóság sok újat tudhatott meg nem csak Csizmadia Andorról, a tudósról, hanem a magánemberről is.

Jól mutatja Csizmadia szakmai munkásságának szerteágazó voltát, hogy míg *Máthé Gábor* a magyar közigazgatástörténeti kutatásainak maradandó értékeit méltatta, *Révész T. Mihály* a szabadságjogokra vonatkozó megállapításait ismertette, hangsúlyozva, hogy a sajtószabadság, és annak tudományos-történeti bemutatása nehezen elválasztható attól az időszaktól, melyben a munka megszületett. *Rácz Lajos* a professzor Erdéllyel kapcsolatos munkásságát fellelevenítve párhuzamot vont Bónis György és Csizmadia Andor pályájának erdélyi szakaszára épülő későbbi munkássága között.

A délelőtti előadások sorát *Horváth Pál* zárta, felidézve Csizmadia életpályájának főbb állomásait, s kiemelve, hogy Csizmadia „szellemének követői, tanítványai ott vannak az ágazati jogtudományok szintje minden szegmentumában, sőt azon kívül a történeti, gazdaság- és politikatörténeti, a kultúrhistoriái, sőt az újjáéledő egyházjogi, archontológiai, néprajzi és helytörténeti kutatások szférájában is”.

A Rektori Tanácssteremben tartott állófogadás